

Apostolinen uskontunnustus, alustus Henkarissa 17.3.2014

Alustajana Hannes Virrankoski

Apostolisesta uskontunnuksesta (latinaksi *Symbolum apostolicum*, kirjoitan tässä yleensä lyhyiden vuoksi vain *Apostolicum*) on Lännen kirkoissa laajalti omaksuttu sellainen käsitys, että siinä on tiivistelmänä kristillisen teologian perussisältö. Idän kirkoissa ei Apostolicum ole koskaan ollut käytössä, mutta siellä taas on virallisessa asemassa Nikaian uskontunnustus, joka on pitempi ja seikkaperäisempi. Siinä ovat tavallaan Apostolicumissa esiintyvät ajatukset pitemmälle kehiteltyinä. Eivätkä Idän kirkot ole koskaan kiistäneet eivätkä vastustaneet yhtäkään Apostolicumiin sisältyvää ajatusta. Nikean tunnustuksella on kyllä virallinen asema myös lännen kirkoissa.

(Lännen kirkoilla tarkoitetaan roomalaiskatolista kirkkoa ja siitä 1500-luvulla tapahtuneen reformaation tuloksena irtautuneita protestanttisia kirkkoja.

Idän kirkoista suurin on ortodoksinen kirkko, joka on täällä Suomessa evankelisluterilaisen kirkon rinnalla toisena kansankirkkona. Idän kirkkoihin kuuluvat myös eräät Lähi-idässä ja Etiopiassa toimivat hyvin vanhaa alkuperää olevat kirkot, ns. orientaaliset ortodoksikirkot.)

On väitetty, että Jeesus itse olisi opettanut Apostolicumin kahdelletoista apostolille, tai että se ainakin olisi noiden kahdentoista laatima ja valmiiksi kirjoittama. Tällaisesta ei kuitenkaan ole mitään todisteita. Useimmat teologit katsovat, että osaksi juuri Apostolicumissa ilmenevät ajatuskehittelyt osoittavat, että tämä uskontunnustus on

syntynyt vasta pitkän ajan kuluttua Jeesuksen maanpäällisestä toiminnasta.

Tosin kolminaisuusoppiin, joka on Apostolicumin keskeisimpiä opinkappaleita, viittaa vahvasti Jeesuksen antamaan, jo Matteuksen evankeliumissa esiintyvään lähetyskäskyyn sisältyvä kastekaava (Matteus 28:19: -- kastakaa heitä *Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen*). Todennäköisimmin käytäntö, jonka mukaan kaste toimitettiin *Jeesuksen nimeen* ja joka mainitaan Apostolien teoissa, on vanhempi, mutta Matteuksen evankeliumissa esiintyvä sanamuoto osoittaa kyllä, että kolminaisuusoppi teki vahvasti tuloaan jo muutaman vuosikymmenen kuluttua Jeesuksen kuolemasta.

Apostolicumin iästä ja syntyvaiheista on monia erilaisia käsityksiä. Äsken mainitun Matteuksen evankeliumiin sisältyvän kastekaavan pohjalta lienee jo 100-luvulla syntynyt uskontunnustuksia, jotka on luettu usein nimenomaan kastetoimituksen yhteydessä.

Kastetilanteessahan oli hyvä lukea tällainen tiivistelmä siitä, mihin kristilliset seurakunnat uskoivat. Kastettava itse tunnustautui tällä tavoin kristilliseen uskoon, ja yhdessä luettuna tunnustus lujitti ja jäsensi koko seurakunnan uskoa. Nämä vanhat kastetunnustukset poikkesivat yksityiskohdiltaan toisistaan jonkin verran. Suoranainen Apostolicumin edeltäjä oli niin sanottu Vanha roomalainen tunnustus, joka useimpien tutkijoiden käsityksen mukaan on syntynyt Rooman seurakunnassa 100-luvulla. Se on varsin samantapainen kuin Apostolicum, mutta suppeampi. Se tunnetaan sekä kreikan- että latinankielisenä versiona; nämä eivät kylläkään ole täysin yhtenevät. Nykyisessä

muodossaan Apostolicumin arvellaan syntyneen Gallian maakunnan eteläosassa, nykyisessä Etelä-Ranskassa, 400-luvun alkupuolella. Se on siis laajennettu versio vanhasta roomalaisesta uskontunnuksesta

Mutta mikä on Apostolicumin merkitys ja arvo meidän päivinämme? Suomessa niin kuin muuallakin lienee melkoisen paljon ihmisiä, jotka ovat myönteisellä tavalla kiinnostuneita kristinuskosta, ehkä jopa pitävät itseään vakaumuksellisina kristittyinä, mutta joille eräät Apostolicumin osat ovat mahdottomia hyväksyä. Olen joskus ristiäisten jälkeen kuullut jonkun valittavan sitä, että kastetoimituksen yhteydessä luetaan yhdessä ääneen Apostolinen uskontunnustus. Mielestäni onkin hyvin ymmärrettävää, että tapa saattaa tuntua hankalalta ja ahdistavalta niistä, jotka eivät oikein hyväksy kaikkia Apostolicumiin sisältyviä oppeja.

Viime vuosikymmeninä on Suomessa käydyssä uskonnollisia kysymyksiä koskevassa debatissa – myös pappien ja teologien keskuudessa – saanut varsin vahvan aseman sellainen liberaaliteologian suuntaus, jonka mukaan Apostolicum edustaa vanhentunutta ajattelutapaa, jota modernin ja kriittisesti ajattelevan ihmisen on mahdotonta hyväksyä. En tarkoita, että kaikki liberaaliteologian kannattajat olisivat mainitulla kannalla, mutta monet ovat. Ja tämän suuntauksen edustajat korostavat yleensä myös sitä käsitystään, että Apostolicum on ristiriidassa Raamatun kanssa ja että sen muotoutumiseen ja lopullisen sisällön hyväksymiseen vaikuttivat aikoinaan olennaisesti melko sattumanvaraiset

tekijät. Heitä motivoi vilpitön huoli kirkon puolesta, sillä he uskovat kirkon menettävän lopullisesti kannatuksensa ja merkityksensä, jos se pitää kiinni erinäisistä perinteisistä opeista. Monet katsovat, että perinteistä ajattelua puoltavat kannanotot osoittavat etenkin papistossa lähinnä typeryyttä tai epärehellisyyttä.

Apostolicumiin kielteisesti suhtautuville ajattelijoille ovat havaintojeni mukaan kompastuskivinä erityisesti oppi pyhästä kolminaisuudesta, oppi Jeesuksen neitseellisestä syntymästä sekä oppi ikuisesta rangaistuksesta.

Paljon on myös sellaisia kristittyjä, jotka ovat varsin perinteisen kristinuskon kannalla, mutta joiden mielestä opillisten kysymysten tarkka pohtiminen on sinänsä hedelmätöntä ja hyödytöntä. Heille usko ja uskonelämä ovat enemmän välitöntä kokemista kuin opinkappaleiden pohtimista.

Helluntailaiset lienevät yleensä sillä kannalla, että minkään uskontunnustuksen ei ole sallittava mennä ihmisen ja Jumalan väliin, vaan Raamatun on saatava vaikuttaa kristittyyn omalla voimallaan ja painollaan, ilman monimutkaisempia teologisia selittelyjä. Käytännössä helluntailaisten oppijärjestelmä on kyllä jokseenkin Apostolicumin mukainen, mutta helluntaiherätyksestä on eri aikoina irtautunut useita radikaaliryhmiä, jotka eivät hyväksy perinteistä kolminaisuusoppia eivätkä Apostolicumia.

On myös teologeja ja maallikoita, jotka puhuvat dogmittomasta kristinuskosta ja tarkoittavat sillä, ettei kristityltä – kristillisen kirkon jäseneltä, ihmiseltä, joka uskoo Jeesukseen Kristukseen – pitäisi edellyttää uskoa mihinkään nimenomaiseen dogmiin eli opinkappaleeseen. Monet dogmittoman uskon puolestapuhujat ovat ylipäänsä jyrkän liberaaliteologian kannattajia, eivät kylläkään kaikki.

Etenkin Englannissa ja Amerikassa toimii kveekarien kirkkokunta, joka ei pidä edes Raamatun sanaa varsinaisena auktoriteettina, ohjenuorana jonka olisi annettava johtaa meidän uskoamme ja kristillistä ajatteluamme. Raamatun perusajatuksukset ovat kveekarien mielestä päteviä, mutta he uskovat saaneensa Jumalalta sisäisen valon, joka johdattaa heitä. Varsinkin Amerikassa toimii myös unitaaris-universalistinen kirkkokunta, joka vastustaa kolminaisuusoppia sekä oppia ikuisesta rangaistuksesta.

Mutta miten kirkon pitäisi suhtautua näihin ”uusiin tuuliin”? (Todellisuudessa niissä on varsin vähän mitään uutta, suuri osa ajatuksista on esitetty jo 1800-luvulla tai vielä aikaisemmin.) Olisiko Apostolicum poistettava kirkon virallisen tunnustuksen asemasta, olisiko luovuttava kolminaisuusopista, Marian neitsyydestä ja mahdollisuuksien mukaan kaikista dogmeista ja opinkappaleista?

Nykyäänhän on Suomessa kirkosta eroaminen hyvin voimakkaana trendinä. Jos nyt kirkon oppia modernisoitaisiin edellä kuvatuin tavoin, niin parantaisiko tämä tilannetta? Heräisikö maassamme uusi positiivinen kiinnostus kirkkoon, alkaisiko uusi kristillisyyden nousukausi? Olisiko mitään tärkeää menetetty?

Toisaalta: onko dogmiton kristinusko mahdollinen asia? Väittäisin, että ihminen uskoo sellaiseen, mitä hän ei voi tietää pelkästään järkensä avulla sekä tekemiensä luotettavina pidettävien havaintojen nojalla. Ja jos hän siis johonkin tällaiseen uskoo – vaikkapa vain Jumalan olemassaoloonkin – niin silloin hänen uskomuksensa on oikeastaan dogmi. Dogmittoman kristinuskon puoltajista voitaisiin väittää, ehkä epäoikeudenmukaisesti ja aiheettomasti, että he eivät hyväksy dogmeja – nimittäin muita dogmeja kuin omansa. Dogmaattisuutta sanan kielteisessä mielessä voi olla monenlaista, samoin suvaitsemattomuutta.

Suomen papeista ja teologeista huomattava osa epäilemättä on itsekkin erinäisten Apostolicumin oppien vastustajia. He esittävät kantansa avoimesti tai vähemmän avoimesti; monet lienevät jossain määrin varovaisia siksi, että he pelkäävät joutuvansa konflikteihin konservatiivisten seurakunta-aktiivien tai tuomiokapitulin kanssa. Vaikka itse olen kirkollisissa asioissa melko konservatiivinen, ei minusta ole oikein eikä sopivaa vaatia pakkotoimia sellaisia pappeja vastaan, jotka eivät katso voivansa hyväksyä kaikkia perinteisiä kirkollisia käsityksiä. Minulla on

radikaalipappeina pidettäviä ystäviä, jotka ovat tosiuskovia aivan toisella tavalla kuin minä, niin että jos minun uskoni voimaa ja lujuutta verrataan heidän uskoonsa, voi melkein sanoa etten minä usko paljon mihinkään. Jeesushan puhui sadosta, jota on paljon korjattavana, mutta sanoi että työntekijöitä on vähän. Siksi hän kehotti oppilaitaan rukoilemaan, että Jumala lähettäisi paljon työläisiä korjaamaan viljaa hänen pelloiltaan. Ja juuri meidän aikanamme on tilanne tässä suhteessa miltei katastrofaalinen, joten uskoisin että Jumala tarvitsee kyllä viljapellolle korjuutyöhön kaikki palvelijansa, jotka vain haluavat siihen osallistua. Olen taipuvainen ajattelemaan, ettei Hänellä ole kovin paljon varaa valikoida työntekijöitä mielipiteiden perusteella, vaikka ne eivät aivan oikeaoppisia olisikaan. Rajansa toki kaikella, ei papilta voida aivan mitä tahansa oppia sietää. Kuitenkin on mielestäni parasta, että kirkossa suvaitaan hyvinkin monenlaisia opillisia ja teologisia katsomuksia. Kukaan meistä ei tiedä eikä ymmärrä kaikkea, ja puhutaanhan Raamatussa erilaisista armolahjoista, joita sisaret ja veljet voivat käyttää seurakunnan hyväksi ja Jumalan kunniaksi – jokaisella on jokin erityislahja, jota hän voi käyttää. Tämä ei siis tarkoita pelkästään profetointia tai muuta sellaista, vaan tavallisia hyviä ominaisuuksia: sisukkuutta, huumorintajua, herkkyyttä, innostumisen kykyä ja niin edelleen.

Paljon on todennäköisesti myös niitä pappeja, jotka eivät itse kiellä eivätkä vastusta sellaisia kirkon opinkohtia, jotka ovat ajattelun tai tunteen tasolla monille ihmisille vaikeita omaksua, mutta katsovat parhaaksi lakaista nämä

ongelmalliset seikat maton alle. He tyytyvät puhumaan ylimalkaisesti Raamatun sanomasta korostaen tällöin lähinnä kristillistä etiikkaa. Eikä kristinuskon etiikka oikeastaan ole kovinkaan omaperäistä, siinä ei ole kovin paljon sellaisia ihanteita ja normeja, joita ei esiintyisi muissakin uskonnoissa ja filosofioissa. Tällaista yleisinhimillistä etiikkaa siis monet papit julistavat saarnastuolista, ja varovasti sittenkin. Kukaan ei loukkaannu, ja hyvä tietysti niinkin . Mutta julistus ei ehkä tee sanottavaa positiivistakaan vaikutusta kovin moniin sanankuulijoihin.

Toisella laidalla sitten ovat ne papit ja opettajat – sekä maallikotkin –, jotka eivät pysty keskustelemaan Apostolicumista tai luterilaisen kirkon katekismuksesta jos joku hiukankin epäilee tai arvostelee jotakin niiden yksityiskohtaa, perusnäkemyksistä puhumattakaan. Eräästä kauan sitten edesmenneestä kouluneuvoksesta olen kuullut kerrottavan, että hän saattoi oppikoulussa uskonnotunnillaan keskustella nuorten oppilaittensa kanssa aivan asiallisesti, mutta sitten yhtäkkiä raivostua silmittömästi jostakin mitä joku näistä sanoi. Kyseiselle teologian tohtorille olisi voinut huomauttaa, että *doctor* tarkoittaa latinan kielessä *opettajaa*, ja että hänen tehtävänään on siis jakaa oppilailleen tietoa ja näkemyksiä kirkosta ja uskonnosta eikä suinkaan karjua ja raivota heille. Ja on minulla sellaisia tuttaviam, jopa hyviä ystäviäkin, joiden mielestä on hirvittävä asia, jos joku poikkeaa hivenenkin verran Lutherin opeista. Nämä ovat sellaisia kavereita, että kamalinta mitä he tietävät, ovat 1. naispapit, 2. paavi, 3. Billy Graham (koska hän ei ole

luterilainen vaan baptisti) ja 4. Suomen nykyiset piispat ja teologian professorit (koska he eivät ole luterilaisuudessaan riittävän ehdottomia).

Minustakin kyllä Lutherin oppi on lähes pelkkää rautaa, mutta ei hän kaikessa ollut oikeassa, ja kyllä useimmat muutkin kristilliset kirkkokunnat kuin luterilaiset ovat aika lailla OK.

Apostolicumista on havaittavissa, että se on syntynyt ja muotoutunut tietyn kristillisen kirkon ensimmäisinä vuosisatoina käynnissä olleen taistelun aikana ja tämä kamppailu on vaikuttanut siihen huomattavasti.

Sillä jos kirkon opista ei puhuta eikä sitä määritellä riittävän tarkasti, on lopputuloksena helposti se, etteivät kirkon jäsenet tiedä mihin he uskovat. Jumala on kyllä *salattu Jumala*, me emme tietäisi hänestä mitään muuten, mutta hän on ilmoittanut itsensä meille Sanassaan. Voimmehan kyllä muun muassa luonnossa ja historiassa sekä monissa muissa asioissa kokea Jumalan läsnäoloa ja hyvyyttä, mutta valtaosan siitä, minkä tiedämme Jumalasta, tiedämme Raamatusta. Ja Apostolicum perustuu Raamatun järjestelmälliseen tieteelliseen tutkimiseen.

Kirkon varhaisina vuosisatoina havaittiin, että oli luotava selkeä, hyvin perusteltavissa oleva ja johdonmukainen kokonaiskuva kirkon opista.

Tämän osoittivat välttämättömäksi *harhaopit*. Niistä vaarallisimpia oli *gnostilaisuus*. Nimitys perustuu kreikan kielen sanaan, joka viittaa tietoon ja tietämiseen. Lienee kiistanalaista, oliko gnostilaisuus syntynyt jo hieman ennen kirkon ja kristinuskon syntymistä. Joka tapauksessa gnostilaisuus oli uskonnollis-filosofinen suuntaus, joka vaikutti hyvin paljon nimenomaan kristillisen kirkon piirissä. Sen yhtenä lähtökohtana oli antiikin kreikkalaisessa filosofiassa yleinen ajatus, jonka mukaan henki ja aine ovat täysin eri asioita. Gnostilaisten mielestä aine oli paha asia ja henki hyvä. Niinpä Jumala ei ole luonut maailmaa, sillä maailma on aineellinen ja näin ollen paha asia. Maailman on luonut *demiurgi*, eräänlainen alempi jumalolento, joka ei siinä vaiheessa tuntenut korkeinta henkiolentoa, sitä Yli-Jumalaa. Täällä aineellisessa maailmassa ihminen on aineellisuuden kahleissa, ja pelastus tapahtuu siten, että Kristus – yksi Jumalasta lähteneistä henkiolennoista – saa aikaan, että ihmisen henki irtautuu aineesta ja siirtyy lopulta Jumalan luo.

Eikä Kristus gnostilaisten mukaan ole syntynyt ihmiseksi maailmaan. Heidän mielestään se olisi ollut saastainen teko, koska aine on paha ja saastainen asia. Kristus tuli siis ihmiseksi vain näennäisesti. Samoin hänen kuolemansa Golgatalla oli vain hämäystä, sillä puhdas henkiolento ei voi kuolla. Lisäksi gnostilaiset uskoivat, ettei Kristus enää koskaan palaa ihmisten luo. Kristuksen toinen tuleminen ei nimittäin sekään sopinut heidän ajattelutapaansa.

Gnostilaisuus on viime vuosikymmeninä saanut jonkin verran good williä, koska monet nykyteologit ovat sitä mieltä, että gnostilaisille on jo Uudessa Testamentissa sekä kirkkohistoriassa tehty vääryyttä. Teoria vaikuttaa vahvalta, sillä apostolit ja ensimmäisten vuosisatojen kirkkoisät olivat syntisiä ihmisiä eivätkä luultavasti aina kirjoittaneet vaarallisina vihollisina pitämistään gnostilaisista oikeudenmukaisesti. Gnostilaisuudesta kyllä olikin kirkolle suuri vaara, sillä se sai melkoisen laajan kannatuksen. Gnostilaisia lahkoja oli monia, ja näiden opissa ja käytännön uskonelämässä oli melko suuria eroja. Antiikin ajan kristillisessä kirjallisuudessa väitetään, että jotkut gnostilaiset piirit halusivat päästä aineen ja aineellisuuden kahleista ankaran askeesin avulla. Eräiden toisten gnostilaisten lahkojen taas sanottiin viettävän seksuaalisuuden ja viininkäytön suhteen holtitonta elämää; lähtökohtana oli tällöin ajatus, ettei ihminen aineen kahleissa ollessaan ole vastuussa siitä, mitä aineellisuus saa hänessä aikaan. Pidän mahdollisena, että nykyiset gnostilaisuuden tutkijat saattavat liioitellakin gnostilaisuuden arvostelussa aikaisemmin esiintynyttä epäoikeudenmukaisuutta, koska monet heistä pitänevät muutenkin monia traditionaalisia kristittyjen kannanottoja erheellisinä tai vanhentuneina.

Gnostilaisuus lakkasi jo 200-luvulla olemasta kirkkoa uhkaava vaaratekijä. Se hävisi vähitellen kokonaan Rooman valtakunnan alueelta, mutta 200-luvulla syntyi Persiassa manikealaisuudeksi nimitetty uskontokunta, jonka uskomusjärjestelmä perustui osaksi gnostilaisuuteen. Manikealaisuus sai etenkin eräissä Aasian osissa niin paljon

kannattajia, että se kuului tuolloin suuriin maailmanuskontoihin. Keskiajalla toimi Euroopassa pari kolme lahkoa, joiden juuret mahdollisesti olivat manikealaisuudessa, vaikka ne itse kyllä pitivät itseään kristillisinä kirkkokuntina. Varsinainen manikealaisuus oli kuitenkin jo kohta vuoden 1000 jälkeen käytännöllisesti katsoen kokonaan hävinnyt uskonto. Kiinan Keski-Aasiassa toimii nykyään kyllä pari itseään manikealaisina pitävää yhteisöä. Toinen asia kylläkin on, ovatko ne todella keskiajalta asti toimineita ja nykyaikaan asti säilyneitä manikealaisyhteisöjä vai ovatko ne syntyneet jonkin nykypäivinä tai lähimenneisyydessä suoritettun manikealaisuuden elvyttämisyrittelyn tuloksena.

Antiikin ajan gnostilaisyhteisöistä on jäljellä vain *mandealaisten* lahko, joka on toiminut Irakissa ja Iranissa. Viime aikoina on mandealaisia Irakissa vainottu huomattavan raa'alla tavalla, ja suuri osa heistä on muuttanut eri puolille maailmaa. Suomessakin heitä taitaa olla joitakin kymmeniä. Mandealaiset muuten pitävät itseään Kainin ja Abelin nuorimman veljen Setin jälkeläisinä ja ihailevat Johannes Kastajaa, mutta pitävät Abrahamia, Moosesta, Jeesusta ja Muhammedia väärinä profeettoina. Viime aikoina jotkut ovat kuitenkin omaksuneet myönteisen käsityksen Jeesuksesta. – Mandealaisten lukumäärä on melko vähäinen, heitä ei ole maailmassa ainakaan enempää kuin 50 000 henkeä.

Meidän aikanamme toimivista lahkoista mm. teosofeilla ja teosofian pohjalta syntyneillä yhteisöillä (mm. antroposofia

ja siihen läheisesti liittyvä Kristiyhteisö, jonka pappina muuten Jukka Kuoppamäki on työskennellyt) on eräiltä osin samantapaisia näkemyksiä kuin aikoinaan gnostilaisilla. Etenkin 1900-luvulta lähtien on vanhan ajan gnostilaisuutta pyritty elvyttämään, ja nykyään Suomessakin on Gnostilainen Seura ja Gnostilainen kirkko. Innostusta on herättänyt varsinkin vuonna 1945 Nag Hammadissa Egyptissä tehty arkeologinen löytö. Sieltä tavattiin suuri määrä antiikin kirjallisuutta, varsinkin gnostilaista teologiaa; sellaisiakin kirjoja, joita ei aikaisemmin ollut löydetty mistään ja joista tunnettiin vain toisten kirjailijoiden esittämiä kommentteja ja heidän lainaamiaan katkelmia. Nag Hammadin kirjoja on julkaistu suomennettuinkin.

Ei siis ole sattumaa, että Apostolicumissa lausutaan, että Jumala on *taivaan ja maan luoja* (gnostilaisille täysin mahdoton asia), että Jeesus *syntyi ja kuoli* (gnostilaisen ajattelun mukaan täysin mahdotonta) ja että hän on *tuleva* vielä uudelleen (samoin).

Apostolicum ja aikaisemmat uskontunnustukset, kuten vanha roomalainen tunnustus, olivat niin sanoakseni *protestilauluja*, joissa vastustettiin gnostilaisten oppeja. On kiistatonta, että Apostolicumin laatijoilla oli historiallisesti oikeampi käsitys Jeesuksen ja apostolien opetuksista kuin gnostilaisilla.

Ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina oli muitakin teologisia suuntauksia, jotka saivat laajaa kannatusta

mutta joita monet myös pitivät hyvin arveluttavina. Huomattavimpia oli *areiolaisuus*. Areios oli teologi, jonka mielestä Jeesus ei ollut varsinaisesti jumalallinen olento. Areioksen mukaan Jeesus oli kyllä Jumalan Poika, mutta vain siinä mielessä, että Jumala oli luonut hänet esikoisenaan, siis ennen kaikkia muita ihmisiä. Jeesus oli sitten toiminut välittäjänä Jumalan luodessa kaiken muun. Areios katsoi Jeesuksen olevan ihmiskunnan Vapahtaja ja lunastaneen ihmiset synnin ja kuoleman vallasta, mutta tämä perustui ainoastaan siihen, että Jeesus oli nuhteeton ja synnitön ihminen.

Sananlaskujen kirjassa (8:22) Viisaus kertoo itsestään: *Minut Herra loi ennen kaikkea muuta, luomisensa esikoisena, ennen taivasta ja maata*. Jehovan todistajat vetoavat usein tähän Raamatun kohtaan ja väittävät, että Viisaus tarkoittaa tässä Jeesusta Kristusta. Näin he katsovat osoittaneensa, että Jeesus Kristus on luotu olento eikä häntä saa palvoa Jumalana.

Argumentti saattaa ensi näkemältä vaikuttaa hyvinkin vahvalta, mutta Viisaus on heprean kielessä – Vanhan testamentin alkukielessä – feminiiniseen sukuun eli genukseen kuuluva sana. Jeesus ja Poika taas ovat Uuden testamentin kreikankielisessä alkutekstissä maskuliinisukuun kuuluvia substantiiveja. Jeesus on kreikankieliseen asuun mukautettu muoto heprealaisesta *mieheennimestä* Joosua, ja Poika on tietysti hepreassakin maskuliini.

Nämä kieliopilliset seikat vähentävät suuresti Jehovan todistajien esittämän argumentin todistusvoimaa. Historiallis-kriittiseltä kannalta on huomautettava, että Viisaus kuuluu juutalaisessa teologiassa ns. väliolentoihin. Näitä ovat myös Sana ja Läsnaolo. Ne eivät ole jumalolentoja, sillä esimerkiksi kristillinen kolminaisuusoppi on juutalaiselle teologialle yleensä jotakuinkin vieras. Välittäjäolennot ovat pikemminkin verrattavissa Jumalan palvelijoihin tai enkeleihin.

Kolminaisuusopin kannalta hyvin tärkeä juutalainen teologi on kuitenkin Jeesuksen aikana elänyt Filon Aleksandrialainen. Hän ei kuulunut Jeesus Nasaretilaisen kannattajiin, mutta hän tuli valmistaneeksi maaperää kristilliselle kolminaisuusopille, koska hän yhdisti juutalaisuuteen kreikkalaista filosofiaa ja kirjoitti paljon *Logoksesta*, Sanasta. Tässä kohtaa lienee Johanneksen evankeliumin kirjoittaja saanut vahvoja vaikutteita Filonin ajattelusta. Mutta kun piispa Aimo T. Nikolainen eräässä tieteellisessä keskustelussa lausui, että kolminaisuusoppia tuskin olisi noin inhimillisesti katsoen syntynyt ilman Filonia, huomautti eräs juutalainen teologi: "Jos Jeesus Nasaretilainen on Messias, niin hän on ilman muuta myös Jumalan Poika, kun kerran Psalmien kirjassa Jumala sanoo: *Sinä olet minun poikani, tänä päivänä minä sinut synnytin.*"

Rooman valtakunnassa esivalta suhtautui areiolaisuuteen 300-luvulta lähtien kielteisesti, mikä edisti suuresti tämän uskonpuhannan häviämistä. Sanotulta vuosisadalta lähtien elettiin kansainvaellusten aikaa, ja etenkin monet

germaaniheimot vaelsivat kotiseuduiltaan (nykyisestä Saksasta ja Skandinaviasta) etelään: nykyiseen Ranskaan, Englantiin, Espanjaan, Portugaliin, Italiaan, vieläpä Pohjois-Afrikkaan saakka. Monet germaanikansat omaksuivat kristinuskon aluksi areiolaisessa muodossa, mutta ne päätyivät vähitellen kaikki kristinuskon pääsuuntaukseen ja siis kolminaisuusoppiin, joten areiolaisuus hävisi 600-luvulla kokonaan. Nykyäänhän on taas kolminaisuusoppia vastustavia kirkkokuntia, joita on syntynyt 1500-luvulta saakka. Niitä ei kuitenkaan voitane pitää varsinaisina areiolaisen perinteen moderneina edustajina; suoranaista historiallista jatkuvuutta ei ainakaan ole.

Etenkin parin viimeksi kuluneen vuosisadan aikana on syntynyt sängen huomattavia teologisia koulukuntia, jotka vastustavat ekumeenisten tunnustusten ilmentämää uskomusjärjestelmää. Samoin on syntynyt monia lahkoja, jotka sen kieltävät. Noiden lahkojen lähtökohtana ei ole varsinainen tieteellinen ajattelu vaan lähinnä niiden perustajien ja johtajien raamatuntulkinta – usein erittäin mielivaltaisen ja suurta asiatietojen puutetta osoittava tulkinta. Perinteet eivät ole itsetarkoitus, mutta jos vähänkin uskotaan Jumalan johdattavan kirkkoon, tuntuu yllättävältä ajatus, että hän olisi antanut valtaosan maailman kristityistä kulkea yli puolitoistatuhatta vuotta pimeydessä. Siinä tapauksessahan totuus olisi tullut ihmiskunnan tietoisuuteen pääosin vasta Joseph Smithin, Charles Taze Russellin tai Helena Petrovna Blavatskyn kautta.

Smith oli mormonikirkon perustaja, Russell pani alulle Jehovan todistajien liikkeen ja Madame Blavatsky teosofian. Samaan lahkojen perustajien kategoriaan kuuluu myös Lev Tolstoi. Hän on tunnetusti Venäjän kaikkien aikojen suurimpia kaunokirjailijoita. Hän oli myös uskonnonfilosofi, ja siinä suhteessa hänestä ei voi hyvällä tahdollakaan sanoa samaa kuin kaunokirjailijana.

Tolstoin tarkoituksena oli palauttaa kristinuskon alkuperäinen luonne sellaisena kuin hän sen käsitti. Erityisesti hän korosti vuorisaarnan merkitystä, mutta hän selitti sitä erittäin epätieteellisesti. Näin Tolstoi päätyi omaan kristinuskontulkintaansa, jonka mukaan maanpuolustus on rikos, valtio on jumalattomuutta eikä kristitty saa maksaa sille veroa, seksuaalisuus on synti ja rikos vieläpä uskollisessa avioliitossakin. Eettisissä kysymyksissä hän oli siis erittäin ankara, mutta armo ei näytä olleen kovinkaan keskeisessä asemassa. Tolstoin teologia meni päin honkia ehkä lähinnä siksi, että hän narsistisesti uskoi olevansa ensimmäinen todellisen kristillisyyden julistaja, mitä vuosisatoihin oli nähty. Kun hän pyrki kumoamaan lukuisia perinteisen kristinuskon oppeja, hän tuli leimanneeksi valtaosan ennen hänen aikaansa eläneistä kristityistä joko typeryksiksi tai huijareiksi. Maailmankuulu suomenruotsalainen filosofi Georg Henrik von Wright on teoksessaan *Ajatus ja julistus* arvostellut ankarasti Tolstoin näkemystä kristinuskosta ja pitänyt sitä pahoin erheellisenä. G.H. von Wrightin todistus on tässä asiassa jäävitön, sillä hän ei pitänyt itseäänkään ”kirkkouskovaisena”.

Mitä taas tulee nykyisiin radikaaliteologeihin, heillä on varmasti perusteellinen tieteellinen koulutus. Tieteenharjoittajina he voivat olla hyvinkin eteviä. Silti olen ollut havaitsevinani eräissä heistä melkoista kiihkeyttä ja suvaitsemattomuutta – periaatteessa jokseenkin samanlaista kuin lahkolaisissa ja fundamentalisteissakin. Taustalla saattaa joissakin tapauksissa olla lapsuudenkodin ahtaan ja ankean uskonnollisuuden aiheuttama voimakas reaktio. Se ei ole mikään ihmekään, mutta juuri teologi jos kukaan tarvitsee rauhallista harkintaa ja suvaitsevaisuutta.

Periaatteellisesti merkittävänä kysymyksenä pitäisin ennen kaikkea sitä, mikä on kristinuskon totuusarvo, jos tuon uskon sisältö olennaisimmilta osiltaan muuttuu aikojen mukana. Myönnän kyllä, että jokainen aikakausi, jokainen kulttuurialue ja yhteisö käsittää kristinuskon omalla tavallaan. Uskonto on kuitenkin perusluonteeltaan sama, koska Raamattu pysyy samana. Tieteellinen raamatuntutkimus saavuttaa tuloksia, jotka johtavat siihen, että käännöksiä muutetaan, ja niitä on aika ajoin muutettava myös kielen ja tyylin kehittymisen ja muuttumisen vuoksi. Sanan ja uskon perussisältö kestää silti aikojen loppuun asti.

Radikaaliteologit huomauttaisivat ehkä tähän, että kirkon oppilauselmat ovat luonteeltaan vertauskuvallisia ja että kristinuskoa on eri aikoina havainnollistettava ja julistettava uusia vertauskuvia käyttäen, vaikka sen perusluonne ja sisältö eivät muutukaan.

Ajatus on sinänsä hyvä, mutta kirkon oppi- ja uskomusjärjestelmä ei ole pelkästään vertauskuvallinen. Siinä on valoa, joka lähtee korkeimmasta ja tosimmasta todellisuudesta, siitä totuudesta, mitä ovat ilmoittaneet jo Mooses ja muut Vanhan testamentin profeetat. Meidän tajuntaamme valaisee nyt vielä himmeä, pilvien välistä niukkana tuleva valo. Se on kuitenkin Jumalan ilmoitusta, siinä näemme – tosin hyvin puutteellisesti – jotakin Jumalan valtakunnasta. Vaikka valo on vielä himmeää, se on Jeesuksen Kristuksen, Pelastuksen Auringon, säteilemää valoa. Kun maailman historia on lopussa, saamme nähdä auringon loiston niin kirkkaana, ettemme nyt pysty sitä kuvittelemaankaan.

Raamatusta meille on annettu juuri ne vertauskuvat, jotka siihen on kirjoitettu. Joskus on nähdäkseni suorastaan pakko todeta jostain vertauksesta, ettei se ole kovinkaan onnistunut. Kirjoittajat ovat olleet monenlaisten inhimillisten rajoitteiden alaisia ihmisiä. Raamatusta ovat ratkaisevan tärkeässä asemassa Jeesuksen Kristuksen elämä, kuolema ja ylösnousemus, jotka eivät ole pelkästään vertauskuvaa ja teoriaa, vaan nimenomaan historiallisia tosiasioita. Muutenkin Raamatun kertomukset käsittelevät myös konkreettisia historiallisia tosiseikkoja. En ole koskaan uskonut Raamatun historialliseen erehtymättömyyteen, mutta tässäkin puhuisin valosta, joka on aluksi himmeä ja valaisee tietämme hyvin puutteellisesti, niin että eksymme usein pahastikin tieltä. Valo kirkastuu ajoittain, usein se taas näyttää pitkän aikaa toivottoman himmeältä. Mutta sellaisten ajanjaksojen jälkeen tulee taas valaistumisen aikoja, kunnes

Vanhurskauden Aurinko lopulta nousee ja valaisee kirkkaudellaan kaiken, mikä nyt on pimeää tai hämärää.

Palaan vielä kerran niihin kristillisiin tai ainakin itseään kristillisinä pitäviin kirkko- ja uskontokuntiin, jotka eivät hyväksy ekumeenisia uskontunnustuksia. Valitettavasti on sanottava, että hyvin monet niistä ovat lahkoja, joiden opit ja käytäntö johtavat psyykkiseen ja fyysiseen väkivaltaan, seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja kaltoinkohteluun, lahkon jäseniin kohdistuvaan taloudelliseen riistoon ja moniin muihin pahoihin epäkohtiin. Ne eivät ole kristillisiä kirkkokuntia sanan syvimmissä ja aidoimmassa mielessä. Olisiko vika ainakin osaksi siinä, että niiden johtohenkilöt ovat hylänneet Apostolicumin ja Nikean tunnustusten ilmentämän kristillisen kirkon yhteisen kokemuksen? He eivät ole kuunnelleet Raamatun opetuksia, vaan koettaneet itse puheillaan ja kirjoituksillaan muokata Raamatun sellaiseksi, että se tottelee heitä ja vastaa heidän omia kuvitelmiaan. (Tässä ei arvosteluni kohdistu mihinkään tiettyyn uskonnolliseen yhteisöön eikä liioin yleistäen mihinkään tietyntyypisten lahkojen muodostamaan kategoriaan. Tarkoitukseni on vain kiinnittää huomiota vaaraan, jota kaikkien kirkkokuntien on omallakin kohdallaan syytä tarkoin varoa.)

Puhdasta ja oikeaa kristillistä oppia olisi julistettava avoimesti ja asialliseen keskusteluun pyrkien. Tämä on tarpeen monista syistä, mutta yhtenä tärkeänä syynä on se, että vaaralliset lahkot saavat runsaimmin jäseniä sieltä, missä kristillisen, raamatullisen opin opetus on laiminlyöty.

Niin että loppuponneksi tulee:

- 1) Vanha kunnon Apostolicum puolustaa nähdäkseni paikkaansa myös meidän aikanamme ja aikojen loppuun asti.
- 2) Sitä kannattaa tavallisen maallikkokristitynkin pohtia, siitä kannattaa keskustella, nimenomaan myös "ulkopuolisten kanssa". Silloin ei Apostolicumia saa käyttää lyömäaseena, vaan on tuotava esiin sen arvo uskomme konkreettisena tiivistelmänä. Eikä asian perillemenoa edistä se, että kristitty on itse koko ajan äänessä ja torjuu heti kaikki vastaväitteet. Parempi on olla, niin kuin Jaakobin kirjeestä (1:19) voimme lukea, "herkkä kuulemaan, mutta hidas puhumaan ja hidas vihaan". Kysymys ei ole siitä, että meidän olisi yritettävä kerätä Jumalalta pisteitä itsellemme, vaan lähimmäistemme auttamisesta pelastavan uskon omaksumiseen.
- 3) Perimmiltään kristillinen usko ei ole opinkappaleiden totena pitämistä, vaan turvautumista Jumalan armoon. Pieni lapsi, joka kastetaan, ei ole lukenut ekumeenisia tunnustuksia eikä ymmärtäisi, jos ne sille luettaisiin. Ryöväri, joka Golgatalla sanoi: "Muista minua, Jeesus, kun tulet valtakuntaasi." Ei hän ollut perehtynyt Jeesuksen opetukseen, mutta hänen sydämensä oli muuttunut täydellisen epätoivon hetkellä.
- 4) Meidän sydämemme tilan näkee ainoastaan Jumala. Me emme tiedä, mikä on lähimmäistemme hengellinen tila. Jumala on kaikkivaltias, jyrkimmät ateistitkaan eivät ole hänen vaikutuksensa tavoittamattomissa. Sveitsiläinen uskonpuhdistaja Huldreich Zwingli on 1500-luvulla esittänyt mielenkiintoisen ajatuksen. Hän

uskoi, että kaikki hyvät ihmiset ovat Jumalan palvelijoita, vaikka he eivät sitä itse tietäisikään. Ne puut, jotka kantavat hyvää hedelmää, ovat hyviä puita, olipa niiden suhde Jumalaan tietoisella tasolla mikä tahansa. Näin ollen Zwingli uskoi, että jokainen rehellinen ja hyvä ihminen, joka on joskus elänyt maan päällä, saa kerran nähdä Jumalan kirkkauden Hänen valtakunnassaan.

Tässä olen taas omahyväiseen tapaan esittänyt näitä omia hienoja ajatuksiani niin kuin paremmatkin. Sen takia, ja myös siksi että juttu on näin pitkä, olisi nähdäkseni hyvä, jos ne, jotka ehtivät, jaksavat ja haluavat, lukisivat sen jo etukäteen. Joitakin ideoita minulla on mielessäni keskustelunaiheiksi:

1. Milloin opin ja elämän suhde on oikea? Onko sitä mahdollista määrittää objektiivisesti ja yleispätevästi? Vaikuttavatko asiaan eri ihmisten temperamentti ja persoonallisuus tai heidän harrastuksensa ja erityislahjakkuutensa?
2. Onko kuiva, yksipuolisen älyllinen opillisuus suurempi vaara kuin uskonnollisen näkemyksen epämääräisyys ja ylimalkaisuus? Miten nämä molemmat voidaan välttää?
3. Voidaanko sanoa, että on rationalisteja ja mystikkoja, joista edelliset ajattelevat uskonasioita älyllisesti pohdiskellen ja jälkimmäiset kokevat Jumalan läsnäolon ja johdatuksen tunnetasolla? Jos näin on, niin mitä etuja ja haittoja tämä voi asianomaisille tuottaa? Mitä muita tällaisia ajattelu- ja kokemistapoja voi olla? Voiko niihin itse vaikuttaa? Onko esimerkiksi sellaista

tyyppiä kuin taloudellisesti ajatteleva kristitty, kristitty ammattinyrkkelijä, kristitty muotisuunnittelija, kristitty kotitalousekspertti (Betanian Martta taisi olla)?

4. Olettaisin, että monilla meistä on voinut olla ja on ehkä vieläkin Apostolicumissa tai ylipäänsä kristillisen kirkon perinnäisissä opetuksissa jokin sellainen seikka, joka tuntuu aivan mahdottomalta uskoa ja pitää totena? Tarvitseeko tämän olla kovin suuri elämänongelma? Miten tällaisen probleemin voi koettaa ratkaista? Onko Sinun ollut vaikea puhua tällaisista asioista toisten kristittyjen kanssa? (Mutta nämä viitoskohdan kysymykset ovat ehkä liian henkilökohtaisia. Tästä syystä en maanantaina aio niitä esittää ylipäänsä kenellekään, mutta jos joku itse omasta aloitteestaan haluaa kertoa tämäntapaisista kokemuksistaan, se käy ehkä päinsä?)